

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
معاونت پژوهش

عنوان:

روش‌های پاسخ به شبهات در قرآن و روایات

استاد راهنما:

آقای دکتر سید علی حسینی زاده

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر علی قانع اردکانی

نگارنده:

فرشته محمدی احمدآبادی

سال تدوین ۱۳۹۳

چکیده

از راه‌های مبارزه با بنیادهای اعتقادی و تعالیم عملی یک دین، ایجاد شبهه در عقاید مردم و متزلزل ساختن آن عقاید می‌باشد. پاسداری و دفاع از عقاید دینی، نزد انبیا و ائمه (علیهم السلام) از ارزش بسیار والایی برخوردار است. تنها با ارائه‌ی پاسخ صحیح نمی‌توان پاسخ‌گوی موفق بود، بلکه باید با روش‌های مناسب، با این شبهات برخورد نمود تا بتوان تأثیرات آن را خنثی کرد.

با بررسی و توصیف شبهات مطرح شده در آیات قرآن و روایات معصومان (علیهم السلام) و تحلیل و تفسیر پاسخ‌های داده شده از سوی آن بزرگواران، می‌توان گفت که روش‌های مختلفی برای پاسخ‌گویی به شبهات اعتقادی وجود دارد که با توجه به شرایط مختلف و هر شبهه‌کننده متفاوت می‌باشد و نمی‌توان برای همه شبهه‌کنندگان از یک روش استفاده کرد. هر کدام از این روش‌ها اگر درست و متناسب با ویژگی‌های مخاطب به کار برده شود تأثیرگذار خواهد بود.

گاه قرآن و معصومان (علیهم السلام) از روش‌های گفتاری در قالب‌های پرسش و پاسخ، مناظره و یا خطابه با شیوه‌های مختلفی که بیان شده، به شبهه‌کننده پاسخ داده‌اند و گاه با رفتارهای خاصی؛ چون نمایش دادن مطلبی، بی‌اعتنایی، به عجز درآوردن شبهه‌کننده، تبعید، مباحثه کردن با وی، جهاد کردن و... پاسخ گفته‌اند که این رفتارها مسلماً گفتار را هم به همراه داشته ولی جنبه‌ی رفتاری آن غالب بر جنبه‌ی گفتاری می‌باشد.

در کنار به‌کارگیری این روش‌ها، اگر پاسخ‌دهی به شبهات به دور از یک سری آداب باشد این روش‌ها کارساز نخواهد بود، به همین علت مهمترین آدابی که باید در این زمینه مد نظر داشت تا این روش‌ها مؤثر باشد، نیز بررسی شده است.

کلید واژه ها: روش، شیوه، شبهه، پاسخ، قرآن، روایات.

بخش اول: کلیات و مفاهیم

۲	فصل اول: طرح تحقیق.....
۲	۱- بیان مسأله.....
۳	۲- علت انتخاب موضوع و اهمیت و فایده آن.....
۴	۳- تاریخچه و پیشینه پژوهش.....
۴	۴- سؤالات پژوهش.....
۴	۴- ۱- سؤال اصلی.....
۵	۴- ۲- سؤالهای فرعی پژوهش.....
۵	۵- پیش فرضهای پژوهش.....
۵	۶- فرضیه‌های پژوهش.....
۵	۷- روش پژوهش.....
۵	۸- اهداف پژوهش.....
۷	فصل دوم: مفهوم شناسی.....
۷	۱- روش.....
۷	۲- شیوه.....
۷	۳- پاسخ.....
۸	۴- شباهت.....
۹	۴- ۱- تفاوت پرسش و شبهه.....
۱۱	فصل سوم: انواع شبهه.....
۱۱	الف- از لحاظ هدف.....

- ۱- شبهه علمی ۱۱
- ۲- شبهه غیر علمی ۱۱
- ب- از لحاظ معنی ۱۲
- ۱- شبهه به معنی عام ۱۲
- ۲- شبهه به معنی خاص ۱۲
- ج- از لحاظ موضوع ۱۲

بخش دوم: روش‌های گفتاری پاسخ به شبهات در قرآن و روایات

- فصل اول: پرسش و پاسخ ۱۷
- ۱- انواع پرسش در قرآن ۱۷
- ۱- ۱- پرسش حقیقی ۱۷
- ۱- ۲- پرسش مجازی ۱۸
- ۱- ۲- ۱- پرسش انکاری ۱۸
- ۱- ۲- ۲- پرسش استهزایی ۱۹
- ۱- ۲- ۳- پرسش تعجبی ۲۰
- ۱- ۲- ۴- پرسش تهدیدی ۲۰
- ۱- ۲- ۵- پرسش تقریری ۲۱
- ۱- ۲- ۶- پرسش توبیخی ۲۱
- ۲- انواع پاسخ در قرآن ۲۱
- ۲- ۱- نقضی ۲۲
- ۲- ۲- حلی ۲۲
- ۲- ۲- ۱- حلی - تمثیلی ۲۳
- ۲- ۲- ۲- حلی - استدلال برهانی ۲۴
- ۳- شیوه‌های پاسخ‌گویی به شبهه در قالب پرسش و پاسخ ۲۶

- ۲-۱- تحریک عقل و وجدان شبهه‌کننده ۲۶
- ۳-۲- اقرار گرفتن از مبانی شبهه‌کننده ۲۸
- ۳-۳- استفاده از دلایل عقلی ۳۱
- ۳-۴- محسوس‌سازی امور معقول ۳۲
- ۳-۵- سبر و تقسیم ۳۳
- فصل دوم: مناظره ۳۶
- ۱- مفهوم مناظره ۳۶
- ۲- شیوه‌های پاسخ‌گویی به شبهه در قالب مناظره ۳۸
- ۲-۱- بهره‌گیری از مشترکات بین دو طرف ۳۸
- ۲-۲- درخواست دلیل از مخاطب ۴۰
- ۲-۳- بهره‌گیری از مقبولات شبهه‌کننده و اقرار گرفتن از آن ۴۱
- ۲-۴- همراهی ظاهری با شبهه‌کننده ۴۴
- ۲-۵- استفاده از مثالهای مناسب ۴۶
- ۲-۶- مقایسه کردن ۴۹
- ۲-۷- تقسیم بندی ادعای شبهه‌کننده ۵۲
- ۲-۸- تقدیم پاسخ نقضی بر حلی ۵۳
- ۲-۹- بیان دلیل در قالب سؤال ۵۶
- فصل سوم: خطابه ۵۸
- ۱- مفهوم خطابه ۵۸
- ۲- شیوه‌های پاسخ‌گویی به شبهه در قالب خطابه ۵۹
- ۲-۱- شیوه‌های اقناع شبهه‌کننده ۵۹
- ۲-۱-۱- تکرار پاسخ با نقل‌های متفاوت ۶۰
- ۲-۱-۲- نقل قصص ۶۱

- ۱-۲- ۳- تاکیده‌های مکرر در قالب قسم ۶۴
- ۱-۲- ۴- بهره‌گیری از نقل‌های معتبر ۶۶
- ۱-۲- ۵- تبیین مسئله ۶۸
- ۱-۲- ۶- مقایسه کردن ۶۹
- ۱-۲- ۷- استفاده از تشبیه و مثال‌های مناسب ۷۱
- ۲- ۲- شیوه‌های برانگیختن مخاطب ۷۲
- ۲- ۲- ۱- طرح پرسش در ذهن مخاطب ۷۳
- ۲- ۲- ۲- توصیف تحریک آمیز ۷۴
- ۲- ۲- ۳- لحن جذاب ۷۵
- ۲- ۲- ۴- تهدیدهای تکان دهنده ۷۶

بخش سوم: روش‌های رفتاری پاسخ به شبهات در قرآن و روایات

- فصل اول: روش‌های غیر تنبیهی ۷۹
- ۱- روش نمایشی (شبهه سازی) ۷۹
- ۲- روش شهود عینی ۸۳
- فصل دوم: روش‌های تنبیهی ۸۹
- ۱- کناره‌گیری و اعراض ۹۰
- ۲- تحدی ۹۲
- ۳- آوردن معجزه ۹۴
- ۴- تبعید ۹۷
- ۵- دعوت به مباحثه ۹۹
- ۶- جهاد کردن با شبهه‌کنندگان ۱۰۳
- ۷- نزول عذاب الهی ۱۰۶

بخش چهارم: آداب پاسخ‌گویی به شبهات در قرآن و روایات

- فصل اول: آداب گفتاری پاسخ‌گویی ۱۱۰
- ۱- رعایت ادب در گفتار ۱۱۰
- ۲- داشتن قول لین ۱۱۰
- ۳- صداقت در گفتار ۱۱۱
- ۴- فصاحت و بلاغت در گفتار ۱۱۲
- فصل دوم: آداب رفتاری پاسخ‌گویی ۱۱۴
- ۱- توکل بر خداوند ۱۱۴
- ۲- رعایت ادب و احترام نسبت به شبهه‌کننده ۱۱۵
- ۳- حقیقت‌جویی ۱۱۶
- ۴- رعایت انصاف ۱۱۷
- ۵- داشتن سعه صدر و خوب گوش دادن ۱۱۷
- ۶- تقلید ستیزی و عدم تعصبات نابجا ۱۲۰
- ۷- عدم خودستایی هنگام اثبات حق ۱۲۱
- ۸- استفاده از داور ۱۲۲
- ۹- داشتن آگاهی کافی ۱۲۳
- جمع بندی و نتیجه‌گیری ۱۲۶
- پیشنهادها ۱۳۲
- فهرست منابع ۱۳۴